

Boligens funksjoner

Riktig bruk av boligen er en sunn og lønnsom kunst. Dersom du bruker boligen riktig, vil den som motytelse gi deg et bedre og sunnere liv.

Bedre bolig – trivsel og miljøgevinst

Vi tar først fatt i emner som er aktualisert i de senere årene:

- økologi
- avfall
- inneluft
- grønne innslag

Deretter ser vi på de mer praktiske sidene av saken, slik som:

- ventilasjon
- materialbruk
- renhold
- fukt

Økologisk tenking

For å oppnå et bedre miljø i økologisk forstand, kan det være nødvendig å endre inngrodde vaner og betrakningsmåter. "Minst mulig inn i huset og minst mulig ut av huset" er en god økologisk leveregel, som setter ens evne til å forbruke mindre på en hard prøve.

Avfall

Kartlegg kommunens system for avfallshåndtering. Har kommunen planer for adskilt oppsamling av papir, glass og spesialavfall, må disse tas som et utgangspunkt. I boligen bør du legge til rette for kildesortering i eller i nærheten av kjøkkenbenken.

Vest for blokk A og Øst for blokk B er det avfallskonteinere. Her finnes konteinere for organisk avfall, papir, og restavfall. Konteinere tømmes iht. tømmetider i Stavanger Kommune (se tømme kalender).

Det er viktig å gardere seg mot at komposten blir lokale matstasjoner for et dyre- og insektsliv man ikke setter pris på. Pass derfor på at lokket på konteineren for organisk avfall alltid er lukket. Alle konteinere bør vaskes med jevne mellomrom, f. eks 3 ganger årlig.

Man betaler kun for bortkjøring av restavfall. Det er derfor klart at kildesortering ikke bare er miljøvennlig men også lønnsomt.

Inneklima

Kvaliteten på inneklimaet bestemmes av mange ulike faktorer. Den avgjørende faktoren er kvaliteten på inneluften. Denne bestemmes først og fremst av menneskelig aktivitet og renhold, men også av avgassing fra bygningsmaterialer, ventilasjon, temperatur og fuktighet. Disse faktorene påvirker hverandre og må derfor vurderes i sammenheng.

I dette bygget er det kun benyttet miljøvennlige materialer, med lite avgassing. Likevel skal man være forsiktig med å ha for høy inne temperatur og luftfuktighet.

Energibruk

Energibruk til oppvarming varierer med hustype. Undersøkelser viser at blokkboliger bruker halvparten så mye energi til oppvarming pr. m² som en frittliggende enebolig.

Bruk energikilder som erstatter fossilt brensel. Hvis du samtidig sørger for redusert energibruk kan du bidra effektivt til å minske luftforurensingen både lokalt og globalt.

Unngå oppvarmingssystemer med høy overflatetemperaturer. Disse "svir" både luft og støv og gir et tørt og ubehagelig inneklima.

De termostatstyrte elektriske panelovnene bør brukes som basis oppvarming.

Vann

Reduser vannforbruket, dermed reduseres også strømforbruket. Effektive tiltak er å montere sparearmaturer på dusj og tappesteder.

Ventilasjon

Tilleggsventilasjon gjennom vinduer gjør du mest energiøkonomisk ved å brå-lufte i 5 – 10 minutter, et vindu på gløtt hele dagen stjeler unødig mye varme. Med vifte på kjøkkenet har man mekanisk ventilasjon i sin enkleste form.

Din bolig har mekanisk avtrekk. I tillegg har dere mekanisk avtrekk fra kjøkkenventilator. Husk å åpne ventilen i stue/kjøkkenen når kjøkkenheten står på. Sett deg inn i driftsinstruksen og følg anleggets egne veiledninger for å oppnå best mulig økonomi. Produkt veiledning finnes i kapittel 5.3

Filteret på kjøkkenheten bør tas ut og vaskes minimum en gang i måneden. Selve kanalene bør rengjøres minimum en gang pr. år. Dette gjøres ved å feste en fille til en snor og dra den i gjennom. Les for øvrig brosjyren i kapittel 5.3.

Materialbruk

Når du pusser opp eller møblerer boligen skal du undersøke om produktene du velger består av lavrisikomaterialer. Slike materialer reduserer behovet for ventilasjon og dermed også energibruken.

I gruppen lavrisikomaterialer finner vi kjente, tradisjonelle naturmaterialer. Tre er et materiale som egner seg både til overflate og innredning. Andre naturbaserte materialgrupper er teglstein, fliser, gipsplater, trefiberplater, sponplater, parkett og linoleum.

Et eksempel på at målbevisst miljøetsatsing gir resultater, er at det nå er utviklet sponplater som oppfyller gjeldende nordiske miljømerkingskriterier. En vanskelig gruppe er maling, lakk, beis, lim og fugestoff. Ved oppussing av f.eks. barnerom med bruk av maling og lim er det viktig med tilstrekkelig "utbaking" – dvs. høy temperatur med god utlufting i en periode før rommet tas i bruk igjen.

Inntil vi får en positiv miljømerking av sunne materialer, anbefaler vi at det nyttes miljøekspertise ved valg av materialer og løsninger og at du benytter de kunnskapsdatabasene som nå er under oppbygging.

Renhold

Bevisst utforming av inngangspartiet reduserer mengden av smuss som kommer inn i boligen, og dermed behovet for renhold. For å minske spredning av allergifremkallende stoffer som kommer utenfra, bør boligen fortrinnsvis ha atskilt vindfang. Her kan også skitne sko og klær tas av.

Alle overflater bør kunne vaskes og må være lette å holde rene. Det bør være minst mulig åpne hyller og andre overflater som samler støv. Trepanel bør ikke ha horisontale fuger, tepper og tekstiler som samler støv og avgir fibre til inneluften, bør unngås.

Minst én gang i året bør boligen gjennomgå en grundig hovedrengjøring. Det er ikke nok at det ser rent og pent ut. Det er på de "skjulte" flatene under møbler og inne i skuffer og skap at mikroorganismer og småkryp finner sine beste "beitemarker". Vasking og støvsuging er greie rengjøringsmetoder, men ikke så selvsagte som mange tror.

Riktig valg av rengjøringsmidler og behersket bruk av vann er gode vaskeråd. Må du bruke kjemikalier bør du unngå for stor dosering. Skyll alltid godt etterpå. Feil bruk av vaskemidler bærer galt avsted. Linoleum og parkett må f.eks. ikke utsettes for sterke alkaliske vaskemidler. Parkettgulvet tåler ikke fuktighet og bør derfor maks vaskes 1 – 2 ganger årlig med grønnsåpe og begrenset mengde vann. Fillen bør vries så tørr som mulig før man drar over gulvet. For ordinær rengjøring av gulvet bør det bare støvtørkes/ tørrmoppes.

Til støv brukes helst støvsugeren. Det svake punktet her er ut-luften fra denne. Dårlige og fulle filtre gir dårlig effekt og bidrar til at de minste og skadeligste partiklene sendes i retur ut i rommet. Visse typer støvsugere med vannfiltre sikrer at det oppsugde støvet "forlater rommet" og er derfor den beste løsningen for innemiljøet.

Innetemperaturen

For høy inne-temperatur gi tørr luft. En jevn temperatur på 20 – 22 °C i oppholdsrom og 15-17 °C i bod og soverom anbefales. Er du vant til høyere temperaturer bør du tenke igjennom hvordan du kan senke temperaturen i boligen, uten å redusere komforten. Kanskje det kan ha med kles- vaner å gjøre?

Greier du å redusere temperaturen, vil du også redusere energibruken samtidig som avgassingen fra bygningsmaterialene og møblene blir mindre.

Fuktighet

For høy fuktighet skaper garantert et dårlig innemiljø. De fleste bakterier, sopper og andre mikroorganismer trives utmerket i oppvarmede rom med fuktig luft. Kontrollér at ventilasjonen i våtrommene er god nok. Fuktighet fra tørkeskap og tørketromler må ledes ut av boligen i egne kanaler, evt. må tørketrommel ha kondenssamler. De fleste nye tørketromler har dette. Aggregatet for mekanisk ventilasjon styrer også avtrekket fra bad. Sett derfor reguleringen til nivå 3 før du dusjer. La gjerne baderomsdøren stå åpen en stund etter at du har dusjet. Anbefalt fuktighetsnivå i boligen er 20 – 40 % relativ fuktighet.

Bygningsmaterialer som er ømfintlige mot fukt må behandles riktig. I våtrommene er det brukt fukt- og lekkasjesikre konstruksjoner, men på gulvene ellers er det tre og på innerveggene er det gips. Dette er materialer som ikke tåler mye fuktighet.

Vær spesielt oppmerksom på at ikke vinduer eller dører står åpne når det regner, slik at det regner inn. Dette gjelder særskilt ved fransk balkong.

Energibruk i boligen

Valg av energikilde

De fleste boliger er i alminnelighet tilkoblet el-nettet, og er utstyrt med den teknologi som trengs for å sikre oppvarming, varmt vann og energi til husholdningsmaskiner og kommunikasjon. Det er derfor begrenset hvilke muligheter vi har til å endre denne teknologien i en enkelt bolig. Men som energikonsument er du allikevel med på å påvirke etterspørselen etter de ulike energityper og ny teknologi som kan lette overgangen til lavere energibruk og fornybare energikilder.

Vi vil derfor peke på noen grunnleggende trekk ved bruk av energi til boligformål. La oss først slå fast at vi i gjennomsnitt bruker ca. 55 % av energien til oppvarming, 18 % til varmtvann og 27 % til lys og annet utstyr i våre boliger. Videre skiller vi mellom fornybare og ikke-fornybare energikilder.

Solenergi, vannkraft, bølgekraft, vindkraft, bioenergi og jordvarme er eksempler på fornybare energikilder. Ikke fornybare energikilder er kjernekraft og fossile energikilder som olje, naturgass, kull mm.

Av energien vi bruker i private husholdninger kommer ca. 60 % fra fornybare energikilder og 40 % fra ikke-fornybare energikilder.

Det er mange gode grunner til å erstatte fossile energikilder med rene, fornybare energikilder. Selv om Norge står i en særstilling når det gjelder energiressurser, må vi regne med økning i energiprisene i fremtiden. Privatøkonomisk vil da alternative energikilder og langt flere enøktiltak lønne seg. Fossile energikilder er høykonsentrert solenergi som er akkumulert over svært lang tid. Når denne frigjøres i stort omfang, kommer varmen fra denne i tillegg til den kontinuerlige solvarmen.

Klimakonsekvensene og avgassenes virkning på vårt beskyttende ozonlag studeres med bekymring. Dette er perspektiver som i sterkere grad vil influere på våre valg av energikilder og teknologi i fremtidens energisystemer – systemer som må utvikles i fellesskap mellom flere boliger eller i samfunnsmessig regi.

Brukervaner

Det er i våre brukervaner vi finner de største og rimeligste mulighetene for energisparing. Ved installering av en sentral styringsenhet for oppvarming, settes gjerne vanene i system. Temperaturen skal dermed senkes i de rommene som ikke er i bruk. Ulik temperatur i de forskjellige rom oppnås også ved riktig justering av de termostatstyrte panelovnene og ved å bevisst holde dørene lukket mellom rom med ulike temperatur.

Redusert bruk av varmtvann kan oppnås ved bevisst endring av vaner kombinert med sparedusj og sparearmaturer på alle tappesteder.

Hustype og planløsning

Rekkehus og blokker bruker mindre energi enn eneboliger. En kompakt husform med mindre overflate gir mindre varmetap. Arkitekten prøver å samle rommene i soner, med "varme" rom (stue og kjøkken) mot sør og "kalde" rom (boder og foreldre soverom) mot nord. Dette gir god utnyttelse av solenergien og gjør det enklere å sonestyre oppvarmingen. I tillegg brukes det betong i ytterveggene. Betong har evnen til å "lagre" varme. Dette betyr at den vil samle opp varmen når sola står på og dermed avkjøle boligen på varme sommerdager. Utover kvelden når temperaturen synker, vil den avgi varme og på den måten redusere oppvarmingsbehovet.

Installasjoner

Montering av termostater eller installering av en sentral styringsenhet for oppvarming gir effektiv romtemperatur- kontroll. Alle panelovnene har termostater og disse lar seg lett koble opp mot en sentral styringsenhet. Kontakt en elektriker for hjelp til dette.

Sikkerhet i hjemmet:

Forebygging av hjemmeulykker

Vi starter med noen gode råd for å bedre den alminnelige sikkerheten i hjemmet ditt. Du kan øke sikkerheten ved å:

1. **Bedre belysningen.**
2. **Feste løse tepper og ledninger.**
3. **Bruke antiskli- matter i bad og dusjrom.**
4. **Låse inn medisiner og kjemikalier i skap, kaste gamle medisinflasker og pilleesker.**
5. **Ikke røyke på senga og fjerne fyrstikker og lightere fra barns rekkevidde.**
6. **Familier med små barn:
Bruke sikkerhetsutstyr som for eksempel kasserollevern, stellebordvern og sikkerhetsbeslag i skuffer og skap. Barnesikring på vinduer og stikkontakter.**
7. **Unngå å bruke løse varmeovner med høy overflate-temperatur. Flyttbare varmeovner må plasseres et stykke unna møbler, sengetøy og gardiner. Tørk aldri tøy i nærheten av dem eller over dem. Skru dem av og trekk ut kontakten før du forlater boligen eller går og legger deg.**
8. **Anskaffe en godkjent sikkerhetslås i tillegg til den vanlige låsen.**
9. **Lær deg førstehjelp.**
10. **Det er lurt med et brannteppe på kjøkkenet.**
11. **Trekk ut kontakten til strykejernet med en gang du er ferdig med å bruke det, og sett det til kjøling på et sikkert sted.**
12. **Monter barnesikring på skap som inneholder farlige redskaper.**
13. **Legg skarpe kniver i skuffen eller heng dem på en magnetskinne utenfor barnas rekkevidde.**
14. **Hvis du søler på gulvet, tørker du det raskt opp.**
15. **Hold helst små barn unna komfyrområdet.**

16. Snu lange grytehåndtak slik at de vender inn over komfyren, gå ikke fra frityr og smultgryter.
17. Stoffer og møbeltrekk bør være brannsikre, sørg for fornyet behandling etter vask.
18. Stump sigarettene ordentlig, eller enda bedre, la være å røyke.
19. Skru av elektriske apparater etter bruk, eller enda sikrere, ta ut kontakten, spesielt om natten eller før du reiser på ferie.
20. Hvis du bruker et elektrisk varmeteppe må du være nøye med å følge produsentens instruksjoner.

Brannforebygging:

Hvert år blir det registrert over 20.000 branner i Norge. Ved å gjøre oss bedre kjent med de vanligste brannårsaker kan vi være med på å holde antall branner i Norge så lavt som mulig.

Pass derfor på:

- Slokk stearinlys når du går fra dem. Bruk selvslukkende stearinlys. Bruk ikke brennbare lysmansjetter.
- Oppbevar fyrstikker på steder barn ikke kan få tak i dem.
- Bruk gnistfanger foran åpen ild.
- Aske kan holde seg glødende i flere dager. Tøm derfor aldri aske i brennbart materiale.
- Bruk ikke bensin e.l. til fjerning av flekker. En liten gnist kan føre til eksplosjon og brann.
- Filler som er brukt til å tørke opp olje, maling og lakk kan selvantenne. Legg dem derfor i brannsikre beholdere eller brenn dem opp.
- Ikke røyk på senga. 25 % av alle branner skyldes feilaktig og ubetenksom omgang med elektriske apparater og installasjoner. Riktig bruk og vedlikehold er viktig.
- Tørketrommelen har luftfilter som bør renses ofte (annenhver gang den brukes.)
- TV-apparater og stereoanlegg utvikler mye varme. Plasser dem slik at det er god luftsirkulasjon rundt dem.

- Fjernkontrollen slår ikke av TV-apparatet. TV'n samler mye støv, og står den på kan det oppstå brann. Bruk av/på knappen.
- Termostater slites ut i elektriske apparater. Vær spesielt forsiktig med kaffetraktere, brødrister og strykejern.
- 95 % av energien som tilføres en lyspære blir til varme. Bruk derfor ikke sterkere lyspære enn lampen er beregnet for. Pass på at det er god lufting mellom lyspære og skjerm.
- Vifteovner tar fyr hvis de er støvete eller har tette filtre.
- Kjeler og kasseroller kan tørrkoke i løpet av kort tid. Dette fører til brann i løpet av noen minutter. Glemmer du å slå av komfyren kan også selve kokeplaten begynne å brenne.
- Panelovner må ikke tildekkes.
- Varmetepper og varmeputer kan begynne å brenne dersom varmetrådene er brukket, eller dersom strømmen slås på når de er sammenrullet. Varmetepper skal alltid være bundet fast i madrassen slik at de ikke kan bevege seg.
- Er det oppstått brann, må du prøve å begrense brannen. Lukk dører og vinduer. Stopper lufttilførselen, kan ilden bli kvalt.
- Hvis det oppstår brann i elektrisk utstyr må du ikke bruke vann. Slå av hovedbryteren.
- Bruk heller ikke vann på brennende mat, olje og fett. Legg over lokk for å kvele flammene.
- Loven sier at alle boliger skal ha minst én godkjent røykvarsler plassert slik at den høres tydelig på soverom når dører er lukket.
- Alle boliger skal også ha manuelt slokkeutstyr, enten 6 kilos pulverapparat eller brannslange tilkoblet egen kran som når fram til alle rom.
- Mange branner oppstår om natten. Kjenner du lukten av røyk har du kanskje bare noen sekunder på deg til å flykte.
- Glem alle verdigjenstander, vekk alle og bli fortrest mulig klar over hvor det brenner. Hold døren til rommet hvor det brenner lukket. Alle dører bør holdes lukket for det bremses ildens spredning til resten av boligen.
- Kom deg fort ut, og få naboene til å ringe brannvesenet.
- Som siste utvei går du ut på balkong og signaliserer for hjelp.

- Det er lurt å ha avholdt en brannøvelse, men prøv alltid å unngå panikk.
- Husk hvordan de ulike branntyper skal håndteres. Brann i smultgryter kan bryte ut uten noen forvarsel. Hell aldri vann på dem og unngå bruk av brannslukningsapparat. Ikke forsøk å flytte på gryten. Kan du komme frem til komfyren, skrur du av varmen. Legg et lokk på gryten, en fuktig klut eller en stor skjærefjøl. Enda bedre: sørg for at det alltid er et teppe i beredskap i kjøkkenet. La det ligge over gryten i minst en halv time slik at du er sikker på at ikke ilden blusser opp igjen.
- Røk og damp fra brennende polyuretan skumfyll i møbler, er drepende, og selv om fremstilling og salg av ubehandlet skumfyll er forbudt, bør eldre møbler sprøytes med brannhemmende midler som gir en viss beskyttelse. Hvis møblet tar fyr, må du forlate rommet, lukke døren og ringe brannvesenet.
- Brannslukkere skal bare brukes mot elektriske apparater og installasjoner når de er tatt ut av kontakten eller når hovedbryteren er skrudd av. Du kan bruke vann på tv-apparater og datamaskiner.
- Avbryt strømmen og dekk det elektriske apparatet med et brannteppe, en fuktig frakk eller et teppe.
- Husk at selv i et tilsynelatende helt røykfyllt rom kan det være røykfritt i en høyde av 5-7,5 cm over gulvet.
- Det kan være lurt å ha et brannteppe i kjøkkenet. Dessuten skal alle hjem ha enten vannslange eller pulverapparat. Sørg for at du vet hvordan vannslangen fungerer eller pulverapparatet brukes. Pulverapparat krever regelmessig tilsyn og service.
- Vannslanger er effektive overfor alminnelige materialer men skal ikke brukes mot brennende olje eller fett. Skum- og pulverapparat er velegnet til fett, sprit og oljebranner, og de søler til omgivelsene voldsomt.
- CO₂, BCF- eller Halon-slukkere brukes mot elektriske branner. De bør brukes med stor forsiktighet for de kveler ilden ved hjelp av gasser som er giftige eller kvelende.
- Ikke oppbevar lett antennelige materialer, som for eksempel maling i huset, og la aldri smultgryter stå uten tilsyn, tørk ikke tøy foran åpen ild og dekk ikke til elektriske ovner. Hvis du røker er det sikrere og sunnere, pluss at du vil spare mange penger hvis du slutter.

! Røykvarsler og brannslukningsapparat/ husbrannslange er påbudt

Det er boligeiers ansvar at disse tingene er i orden til enhver tid. Røykvarsleren testes ved å trykke inn testknappen. Det skal da komme varsellyd. Batteriet bør skiftes en gang pr. år. Ikke vent til det er helt utladet.

Brannslukningsapparatet testes ved å snu det minst en gang i året. Pilen på måleren må stå midt i det grønne feltet og man skal høre at pulveret renner inne i beholderen. Etter 10 år bør man for sikkerhetsskyld kjøpe nytt brannslukningsapparat.

Forebygging av tyveri

Politiets kriminalvern påpeker at en innbruddstyv bruker 10 – 30 sekunder på å komme seg inn i bolig som er dårlig sikret. Sørger du for å sikre vinduer og dører såpass effektivt at tyven må bruke mer tid for å komme seg inn eller han må ha med seg verktøy og må lage mer støy enn han liker for å ta seg inn, svikter ofte motet til tyven.

Forsikringsvilkårene krever ikke at du skal ha ekstra sikring på dører og vinduer ut over vanlige låser og stengemekanismer for å unngå avkortning i erstatningen. Men skal du sikre deg tilstrekkelig for å forebygge innbrudd, bør du installere sikkerhetslås på alle ytterdører, også verandadører.

I tillegg til dette vil installering av alarm, hvor uvedkommende lett kan se at alarm er installert, ofte får tyven til å gi opp sitt foretagende før han får begynt.

I tillegg til bedre innbruddsbeskyttelse vil du også for ovennevnte tiltak få rabatt i forsikringen. Før du installerer sikkerhetslåser og alarmer bør du kontakte ditt forsikringsselskap for å få hjelp og råd, slik at tyverisikringen blir mest mulig effektiv.

Merk deg at:

- **Mer enn 60 % av alle innbrudd skjer på dagtid**
- **10 sekunder er ofte tilstrekkelig til å forsere usikret dør eller vindu**
- **60 sekunder eller mer tar ofte motet fra tyven, særlig hvis han må lage en del støy**
- **Innbruddstyven er mobil og oppsøker områder hvor byttet er lettest tilgjengelig**
- **Boligområder er ofte hjemsøkt på dagtid**
- **Tyverier skjer oftest på impuls**
- **Vinduer forseres like ofte som dører**
- **Baksiden av boligen forseres oftere enn forsiden**

Hva bør gjøres hvis tyveri har skjedd

Når du kommer hjem etter fraværet og ser at boligen likevel har hatt ubudne gjester på besøk bør du snart som mulig kontakte politi og ditt forsikringsselskap. Selv om det er utenfor kontortid har flere forsikringsselskaper vaktordninger som kan bistå deg med å skaffe låsesmed, glassmontør osv.

Avkortning i erstatningen

Forsikringsvilkårene krever at før du forlater boligen må du sikre deg at alle dører, vinduer og andre åpninger er stengt, låst og sikret, for at det ikke skal bli foretatt avkortninger i erstatningen ved tyveri.

Gode råd når boligen står uten tilsyn

- Viderekoble telefonene til noen som er hjemme, eller til mobiltelefon
- Be naboen om å ta inn posten
- Avbestill avisen
- Putt verdisaker i bankboks
- La det stå på lys inne eller monter tidsur
- Installer alarm
- Før du reiser bort bør kontanter, sjekkhefte, kredittkort og verdipapirer, samt sølvtøy og smykker legges i et verdiskap eller i en bankboks
- Lett knuselige og uerstattelige ting som arvegods og ting med høy affeksjonsverdi bør også fjernes eller settes slik at de står i de rom der tyvene normalt ikke ville lete etter tyveriattraktive ting. Om tingene ikke er så tyveriattraktive, men har en spesiell betydning for deg, bør du huske på at disse likevel kan bli ødelagt fordi tyvene ofte ødelegger for mer enn de stjeler.
- Ta gjerne bilder av interiøret, det kan være godt å ha hvis innbrudd har skjedd. Fotoene bør oppbevares i bankboks eller et annet sted enn i boligen.
- Søk gjerne råd hos det lokale politi eller forsikringsselskap. Skulle du likevel være så uheldig å få tyver på besøk, er det viktig at du er tilstrekkelig forsikret til å dekke skadene. Sjekk derfor vilkårene i forsikringen din.

Vannskader inne og ute

Vannskader kan oppstå som følge av lekkasjer, pakninger som slites ut, kraner og slanger som går i stykker og vann som trenger gjennom utette gulv og vegger i våtrom. Selv små lekkasjer kan over tid føre til store sopp og råteskader.

Lekkasjer fra vannopplegget

Hvis du oppdager lekkasjer er det nødvendig å aksjonere raskest mulig. Er det susing i ledningene må du lete til du finner lekkasjene. Som forsikringstaker er du ansvarlig for at skaden begrenses mest mulig. Steng umiddelbart av hovedstoppekranen, deretter kan du bruke tid på å lokalisere skaden. Hovedstoppekranen finner du ute i gangen i himling denne er merket med ditt leil. nr. der løfter du vekk himlingsplaten og vrir denne rundt. Det er også en hovedstoppekrane i samleskapet for rørføringer i baderommet. Denne tar litt lenger tid å få stengt siden du er nødt til å skru opp dekselet for så å stenge.

De fleste vannlekkasjer medfører skader på bygningsdeler og interiør, og det er derfor viktig at reparasjonsarbeidet og uttørking starter så raskt som mulig. Kontakt forsikringsselskapet ditt med en gang slik at selskapet får mulighet til å inspisere skader før riving eller utbedring starter.

Ofte er det mulig å tørke ut vegger og etasjeskiller ved hjelp av tørr luft som sirkulerer gjennom et avfuktingsaggregat. Denne metoden har vist gode resultater og er normalt å foretrekke fremfor riving og uttørking ved hjelp av tilført varme.

Frosne vannrør

Vann som fryser til is utvider seg med en kraft som lett sprenger vannledningene. Når isen smelter igjen, siler vannet ut fra sprekken i røret. På kort tid blir bygningsdeler nedfuktet, og det kan oppstå store bygningsmessige skader. Hvis skaden allerede er skjedd, må du gå fram slik:

Steng hovedstoppekranen, og start deretter oppvarmingen av de rom hvor det har vært frost. Hovedstoppekranen finner du ute i gangen i himling denne er merket med ditt leil. nr. der løfter du vekk himlingsplaten og vrir denne rundt. Det er også en hovedstoppekrane i samleskapet for rørføringer i baderommet. Denne tar litt lenger tid å få stengt siden du er nødt til å skru opp dekselet for så å stenge.

Tin aldri med åpen ild, sveiseapparat eller propanbrenner. Dette er ulovlig, og kan medføre til brann.

Når vannet settes på, må du se etter om rørene er sprukket. Sett på litt vann, og gå over hele rørnettet før du skrur helt opp. Er det oppstått lekkasjer, må du tilkalle en godkjent rørleggermester. Du har ikke lov til å reparere ledningsnettet selv når du er tilkoblet offentlig vannverk. En tappekran som er sprukket kan du imidlertid skifte uten å tilkalle en fagmann.

Fuktskader

Vegger og gulv i våtrom består av vanntette konstruksjoner. I våtsoner skal man som hovedregel unngå å bore hull. Hvis du må bore i veggene i baderomskabinen må du først se på tegningen som viser hvor det ligger rørføringer i veggene. Denne tegningen finner du i kapittel nr. 5.4.

Våtrom

På badet er både gulv og vegger vann- og fuktsikre. Både gulv og vegger består av flislagt betong. Gulvet i dusjen har fall mot sluk. Det er viktig å påse at ikke sluken i dusjen går tett.

Gode råd om hvordan du unngår skader:

- Konferer alltid med fagmann før arbeid settes i gang i våtrom.
- Be om at arbeid i våtrom utføres etter Byggebransjens Våtromsnorm BVN (denne kan bestilles hos Byggforsk).
- Unngå å bore hull i membranens våtsoner. Dvs. i gulv eller vegg i nær dusj og vask.
- Har det oppstått sprekker og misfarging av flisfuger, ta kontakt med fagmann, dette kan skyldes fuktskade.
- Vær nøye med renhold (noen renholdsmidler har langtids virkning mot bakterier). Ikke bruk for sterke rengjøringsmidler på flisene.
- Sørg for at du har effektiv ventilasjon på badet. Temperaturen på badet bør være høyere enn i resten av boligen.
- Etter dusjing er det lurt å tørke opp på gulvet og la badedøren stå åpen en tid, dersom badet er fuktig.
- Sluket bør renses to ganger i året. Bruk en engangshanske.
- La vaskemaskinen stå i rom med sluk og være tilkoblet fast avløp.
- Monter vannstopper som stenger vanntilførselen automatisk når maskinen ikke er i bruk.
- Sørg for at alle rør har tilstrekkelig varme / isolasjon, slik at vannet ikke får anledning til å fryse. (Du risikerer avkorting ved et skadeoppgjør).

Renhold begrenser forekomsten av muggsopper. Vasking (dusjing) av fuger og fliser med ufortynnet husholdningsklor vil effektivt fjerne muggsopper og har normalt en langtids effekt (2 – 3 måneder). La klor'en få trekke seg inn ca. 10 minutter før det vaskes rent.

- Mugg- eller mikrosopper som angriper overflater, fører vanligvis i starten bare til estetiske problemer og lukt, og du kan stanse videre skadeutvikling ved å øke ventilasjonen eller fjerne årsaken til nedfuktingen slik at materialene får tørke ut.

Kontroll av vannlåser og sluk

Mange vannskader skyldes blokkering i avløpsrørene. Blokkeringer kan unngås ved å sørge for systematisk vedlikehold og riktig bruk av installasjonene.

NB! Ikke bruk avløpsnettets som søppelkasse for bygningsmaterialer som maling, sement etc.!

Vannlåsen er den delen av avløpsrøret som er formet som en U og er plassert mellom sanitærutstyr og avløpsledningen for å hindre at kloakkgass siver inn i boligen. De fleste vannlåsene fører til en opphopning av slam og tyngre partikler. Vannlåsen må derfor renses med jevne mellomrom. Et varsel om at vannlåsen eller det tilsluttede avløpsrøret trenger rensing, er at vannet renner sent ut, og at det oppstår klukkelyd når utstyret brukes. Rensing bør gjøres manuelt, men kan også gjøres ved bruk av midler som "plumbo".

Gulvsluk avleder vannet fra gulvet samtidig som det også fungerer som felles vannlås for annet utstyr. Særlig baderomssluk bør renses regelmessig, gjerne to- tre ganger pr. år, fordi det lett fylles med hår og slam.

- Hvis det oppstår lukt i sluket vil det hjelpe å tilsette litt husholdningsklor eller annet desinfeksjonsmiddel.

Hva gjør vi ved strømbrudd?

Strømbrudd kan skyldes en av følgende tre hovedårsaker:

1. Feil på E-verkets linjenett (evt. på samkjøringsnett).
2. Feil i det lokale nettet (borettslag e.l.).
3. Feil i din egen bolig.

De to første årsaker kan du finne ut av ved å se om nabolaget har lys, eller kontakte naboer eller elverket.

Hvis feilen er i din bolig kan du følge denne prosedyre:

1. Sjekk sikringsskapet (ha lommelykten i nærheten!) for å se om inntakssikring eller sikring på en av kursene har falt ut. I ditt sikringskap er det bare å vende den aktuelle sikringen tilbake til "innkoblet".
2. Hvis sikringen slår seg ut på ny bør du sjekke de lamper eller apparater som er tilkoblet den kursen som faller ut. Ta ut kontakten til utstyr du er usikker på og vipp opp sikringen igjen. Samme prosedyre benyttes hvis jordfeilbryteren slår ut.
3. Hvis du heller ikke da lokaliserer feilen bør du tilkalle din autoriserte installatør.

Spesielle innretninger

Sportsboden

Sportsboden skal beskytte mot tyveri og nedbør, og gir verdifull lagerplass for sportsutstyr og annet. Man bør prøve å dra minst mulig fuktighet inn i boden. Det samme kan gjelde andre organiske materialer du lagrer i boden, slik som f.eks. klær. Det er derfor lurt å børste bort snø eller riste vann av tingene før de settes inn i boden. Fuktige ting bør også få stå med litt luft rundt seg slik at de tørker istedenfor å "stenge" dem inn i et hjørne med andre ting oppå. Det er dessuten et godt råd å holde gjødsel og kalk best mulig atskilt fra ting som kan ruste.

Vi minner også om at alle uterom bør være forsvarlig avlåst. Eventuelle tyverier fra ulåst bod m.v. dekkes normalt ikke av forsikringen!

Boring i vegger / opphenging av bilder etc.

På betongvegger (bad, yttervegger og skillevegg mellom leilighetene):

- Skal man montere tyngre ting må man bruke mur plugger. For disse må man bore hull med en slagdrill og betong bor. Man må ikke bore nærmere dør og vindus utsparinger enn 3 cm. Borer man nærmere kan betongen sprekke opp og dette kan i verste fall føre til at en betong bit løsner og faller ut. Hvis man borer nærmere enn 7 cm og dypere enn 2,5 cm kan man risikere å treffe armeringsjern. Hvis man må bore dypere, må man flytte hullet 2-3 cm opp, ned eller til en av sidene. Vurder om du behøver mur plugg som går dypere enn 2,5 cm. det finnes også alternative mur plugger på markedet
- Man må også være forsiktig med boring i veggene i baderommet. Det finnes innstøpte rør i noen av veggene. Hvor disse er vises på en tegning i kapittel 5.4. Du må også unngå å bore i nærheten av der det kan komme vann direkte på veggene, "våtsonene" i nærheten av dusj og vask. Bak flisene ligger det en tett membran på gulv og vegg og denne punkteres når man borer.

På innerveggene:

- Disse består av stål og gips. Når man skal feste noe her kan man enten bruke en spesial festeplugg for gips, f.eks såkalt "Molly-plugg", eller prøve å treffe i stål-stenderne som står vertikalt for hver 60 cm og ligger horisontalt i topp og bunn.

Nyttige råd og tips ved bruk av boligen – en oppsummering

- Bruk lavrisikomaterialer ved innredning, ombygging og oppussing.
- Vurder om det er mulig å sikre forbindelse mellom alle oppholdsrom uten å passere yttertøy garderoben (skittensone).
- Sørg for at overflater og ventilasjonskanaler er lette å holde rene.
- Vurder installering av sentralstyrt tids- og sonereguleringkontroll av oppvarming og ventilasjon.
- Vurder montering av sentralstøvsuger eller bruk støvsuger med vannfilter.
- Gjennomgå energibruken mht. på energisparing, valg av energikilder og energisparende installasjoner f.eks. balansert ventilasjon med varmegjenvinner.
- Gjennomgå ventilasjonssystemet og sørg for gode utluftingsrutiner.
- Installer spareventiler på tappestedene og i dusjen.
- Tilrettelegg for avfallsortering i kjøkkenbenk og i søppelboden.
- Pass på at ikke vinduene står åpne slik at det regner inn.

UTBEDRING AV BOLIGEN

De følgende sidene gir noen råd og anvisninger om hvordan du går frem når det kan være aktuelt å vurdere utskifting av bygningsdeler eller tekniske installasjoner.

ENØK-tiltak

Dette området er i stadig utvikling, og generelt viser vi til spesiallitteraturen og ENØK-veilederne. Vi skal her bare minne om at det finnes flere områder som kan angripes for å spare penger til unødig oppvarming:

- regulering av innetemperaturen
- varmegjenvinner
- sparearmaturer på dusj og tappesteder

Elektriske installasjoner – dette har du lov til å gjøre selv

Eier og bruker av elektriske installasjoner har plikt til å sørge for forsvarlig vedlikehold og ettersyn av installasjonen slik at den til enhver tid er i forskriftsmessig stand.

Ifølge *Lov om tilsyn med elektriske anlegg* kan du montere følgende elektrisk materiell:

Støpsler og skjøteledninger:

Alle slags støpsler (plugger) og skjøtekontakter med strømstyrke til og med 25 A (Ampère). Apparatkontakter med strømstyrke til og med 16 A. Apparatledninger og skjøteledninger, komplette med plugg, med strømstyrke til og med 16A. Kabelvinner med påmontert ledning. Dette gjelder såkalt to-polet materiell (har to strømførende ledere), med og uten jording. NB! Forsikre deg om at du kobler eventuell jordkontakt riktig.

Sikringsmateriell:

Alle sikringer i deres leilighet er automatsikringer.

Koblingsmateriell:

Du kan koble bevegelige ledninger med tverrsnitt inntil 2,5 kvadratmillimeter (16 A) med "kronklemmer/ sukkerbiter" (rekkeklemmer av plast med skrufeste for ledningene). Slike kan være aktuelle for eksempel ved montering av oppheng til taklamper.

Ledninger:

Du kan legge opp bevegelige ledninger til bruk som skjøteledning, apparat- og lampetilkobling, med tverrsnitt inntil 1,5 kvadratmillimeter (16 A).

Lampeholdere:

Du har lov til å montere/repasere bordlamper, lampetter og lignende, med bevegelige ledninger og ledningsbrytere.

Lysarmaturer:

Du kan montere/skifte belysningsutstyr opphengt i takkrok eller lignende – dersom utstyret ikke er en del av de faste installasjonene, et vil si utstyr tilkoblet med kronklemmer eller med plugg/stikkontakt. Du kan også skifte andre lysarmaturer i "tørre" rom med isolerende gulvdekke. NB! Husk alltid på å ta ut begge sikringene!

Svakstrømsmateriell:

Du kan legge opp såkalt svakstrømsmateriell, det vil si materiell med spenning inntil 50 V (volt) og så liten strømstyrke (Ampère) at det ikke representerer berøringsfare. Aktuelle eksempler er ringeklokker og alle typer antenne-opplegg.

Diverse:

Endelig har du adgang til å montere/skifte lyspærer og lysrør, festklemmer og ledningsbrytere – og elektriske varmeovner med bevegelig ledning og plugg. Ved bruk av skjøteledninger på kabelvinder må ledningen trekkes helt ut.

Alt annet elektrisk materiell skal monteres av elektrofagfolk, og overtredelse medfører straffeansvar!

Er du i tvil må du kontaktet elverket, en autorisert el- installatør eller en uavhengig el-takstmann.

Følg denne fremgangsmåten når du kobler elektrisk materiell:

1. Trekk alltid pluggen ut av stikkontakten før du begynner!
2. Skru de to delene fra hverandre.
3. Skru av klemmen for "strekavlastningen" (innretningen som avlaster den elektriske ledningen slik at den elektriske koblingen ikke løsner). I lampeholderen er strekkavlastningen vanligvis en plasthylse med en "settskrue" som klemmer fast ledningen.
4. Stikk de avisolerte leder-endene (kobbertråder) så langt inn i koblingsklemmen at de stikker forbi skruen. Skru godt til. Isolasjonen på ledningen skal ikke nå inn til skruen.
5. Den lederen (ledningen) som er farget gul og grønn, er jordledende. Den kobles til jordkontakten (sidekontakten), som er merket med (****)-symbolet. Dette punktet gjelder bare for materiell med jordkontakt: annet materiell har bare to ledere.
6. Strekkavlastninger settes på over den ytre kappen (isolasjonen) på ledningen. Skru godt til.
7. Sett delene sammen og skru godt til.

Vann- og avløpsanlegg – dette har du lov til å gjøre selv

Det er bedre og som oftest langt rimeligere å forebygge enn å reparere feil på vann- og avløpsanlegget. I avsnittet om vannskader i kapittel 3 finner du nyttige tips om hvordan du forebygger skader. Avsnittet om våtrom i kapittel 3 forteller hva du skal være obs på i forbindelse med vannvarmere, tappearmaturer og gulvsluk.

Alle vedlikeholds- eller reparasjonsarbeider begynner med at du stenger av hovedstoppekranen! Sørg for at alle familien vet hvor den befinner seg! Hovedstoppekranen finnes ute i korridoren, merket med leilighets nummer!

Du har ikke lov til å reparere ledningsnettets selv hvis du er tilkoblet offentlig vannverk, noe dette bygget er. Er det oppstått lekkasjer, må du tilkalle en godkjent rørleggermester.

En utslitt pakning eller en tappekran som er moden for utskifting kan du imidlertid skifte ut uten å tilkalle en fagmann.

Vær særlig oppmerksom på dryppende kraner. En varmtvannskran skal ikke dryppe lenge før strømrøgningen for oppvarming av vannet langt overstiger prisen for utskifting av en pakning.

Å bytte ut et avleggs, vann sløsende, dusjhode med en moderne sparedusj er noe de fleste kan utføre selv.

Rensing av ventilasjonsanlegg

Den bygningstekniske tetthet i dagens boliger krever kontinuerlig ventilasjon av kjøkken og våtrom. Det er derfor avgjørende at ventilasjonsanlegget fungerer som det skal.

Foreta grundig rengjøring av fettfilteret i avtrekkshetta hver annen måned. Noen hetter har også uttakbare deler eller filter som bør vaskes én gang i året. Bruk varmt vann og vaskemiddel eller salmiakk.

Avtrekksventilene i bad og våtrom bør vaskes med fuktig klut et par ganger i året. Følg for øvrig bruksanvisningen fra vifteleverandøren. Se for øvrig brosjyre i kapittel 5.3

Henvisninger:

De fleste av de nevnte vil kunne gi muntlige eller skriftlige råd innen sine respektive fagfelter. Ved mer inngående konsultasjoner kan det påløpe kostnader – spør derfor om dette ved innledningen av brev eller samtale. Vi nevner spesielt at Forbruker rådet har lokale kontorer i hvert fylke, det kan være fornuftig å ta kontakt dit dersom du har spørsmål om dine rettigheter som forbruker. Når det gjelder kvalitet på drikkevann er det lokale næringsmiddeltilsyn eller kommunelegen de naturlige adresser å henvende seg til.

	Telefon	Telefaks	Web-adresse
Foreningen Norsk Eiendom c/o Byggherreforeningen Pb. 2585 Solli, 0203 Oslo	22 94 76 65	22 34 76 66	-
Det norske Hageselskap Pb. 53 Manglerud, 0612 Oslo	23 03 16 00	23 03 16 01	www.hageselskapet.no
Forbrukerrådet Pb. 123, 1325 Lysaker	68 59 96 00	67 53 14 50	www.forbrukerradet.no
Forsikringsselskapenes Godkjennelsesnemd Pb. 2473 Solli, 0202 Oslo	23 28 44 27	22 44 58 88	www.fnh.no
Husbanken Pb. 5130 Majorstua, 0302 Oslo	22 96 16 00	22 96 17 00	www.husbanken.no
Huselernes Landsforbund Fred Olsens gt. 5, 0152 Oslo	22 47 75 00	22 41 19 90	www.huseierhl.no
Kommunal- og regionaldepartementet Bolig- og bygningsavdelingen Pb. 8112 Dep, 0032 oslo	22 24 71 01	22 24 27 36	www.odin.dep.no/krd
Miljøhelmevernet Pb. 2113 Grünerløkka, 0505 Oslo	22 71 55 62	22 71 77 85	www.miljohv.no
Miljøverndepartementet Pb. 8013 Dep, 0030 Oslo	22 24 90 90	22 24 95 60	www.odin.dep.no/md
Mur-Senteret Forskningsveien 3 B, 0371 Oslo	22 93 07 60	22 60 11 92	www.mur-sentret.no
Norges Astma- og Allergiforbund Hegdehaugsveien 31, 0352 Oslo	22 93 37 30	22 93 37 50	www.naaf.no
Norges byggforskningsinstitutt Pb. 123 Blindern, 0314 Oslo	22 96 55 00	22 96 55 08	www.byggforsk.no
Norges Takseringsforbund Fyrstikkalleen 20, 0661 Oslo	22 08 76 00	22 57 26 66	www.ntf.no
Norges Byggstandardiseringsråd Pb. 129 Blindern, 0314 Oslo	22 96 59 50	22 60 85 70	www.nbr.no
Norges Eiendomsforbund Inkognitogt. 12, 0258 Oslo	22 54 20 80	22 55 31 06	www.nef.no
Norges Elektriske Materielkontroll (NEMKO) Pb. 73 Blindern, 0314 Oslo	22 96 03 20	22 96 05 50	www.nemko.no
Norges Elektroentreprenørforbund (NELFO) Pb. 5467 Majorstua, 0305 Oslo	23 08 77 00	23 08 77 01	www.nelfo.no
Norsk Brannvern Forening Pb. 6703 St. Olavs Plass, 0130 Oslo	23 15 71 00	23 15 71 01	www.norsk-brannvern-forening.no
Norsk forening mot Støy Storgt. 23C, 0184 Oslo	22 42 25 38	22 42 25 38	www.stoyforeningen.no
Norsk Institutt for luftforskning (NILU) Pb. 64, 2001 Lillestrøm	63 89 80 00	63 89 80 50	www.nilu.no
Norsk Institutt for vannforskning (NIVA) Pb. 69 Korsvoll, 0808 Oslo	22 18 51 00	22 18 52 00	www.niva.no
Norsk Treteknisk Institutt Pb. 113 Blindern, 0314 Oslo	22 96 55 00	22 60 42 91	www.treteknisk.no
Statens Bygningstekniske Etat (BE) Pb. 8742 Youngstorget, 0028 Oslo	22 47 56 00	22 47 56 11	www.be.no
Statens Forurensningstilsyn (SFT) Pb. 8100 Dep., 0032 Oslo	22 57 34 00	22 67 67 06	www.sft.no
Teknologisk Institutt (TI) Pb. 2608 St. Hanshaugen, 0131 Oslo	22 86 51 00	22 20 18 01	www.teknologisk.no

YTTERVEGGER UTVENDIG

Materiale	Generelt	Forbehandling	Behandling	Vedlikeholdsintervall
Betongfasader Tidligere malt	Betong kan gjerne stå ubehandlet ut fra så vel estetisk som vedlikeholdsmessig vurdering. Ønsker du likevel å male går du fram slik:	Malingens tilstand vurderes. Løs og smittende maling fjernes ved børsting/skraping. Vask med spesialvaskemiddel/oppvaskemiddel. Felter med bar betong og rester av smittede flater seises.	Malingvalg: Bruk helst samme type maling som tidligere.	4-12 år
		Alternativt fjernes gammel maling med løsemiddel- eller kaillut-basert malingfjerner og høytrykksvasker, helst med varmt vann.	Malingvalg: Mineralsk maling.	
Teglfasader		Fugereparasjoner ved skader.	Vasking med spesial-vaskemiddel etter behov. Bør ikke males.	Vask hver annet år.
Impregneret treverk	Impregneret tre kan stå ubehandlet i 5-10 år. Solen vil gjøre at treverket blir lysere med tiden.	Etter ca. 5 år behandles paneler med penetrerende grunningsolje som trenger godt inn i treverket (etter vasking). Endeved mettes vått i vått flere ganger. Likeledes hull der spikeren er slått langt inn i treverket (maskinspikret).	Alternativ 1: Transparent beis: 1 strøk	2-4 år
			Alternativ II: Dekkbeis: 2 strøk	4-8 år
			Alternativ III: Maling: 2 strøk	6-12 år

VINDUER OG DØRER UTVENDIG

Materiale	Generelt	Forbehandling	Behandling	Vedlikeholdsintervall
vinduer	Vinduene har rammer og karmen av tre som er levert ferdig malt. Disse må vedlikeholdes	Skraping, sliping, salmiakkvasking eller spesialvaskemiddel, flekksparking, flekkmaling. Glassmål og oppbygging er stemplet inn i aluminiumslisten mellom glassene. Dette kan brukes ved bestilling av nye glass.	1-2 strøk blank/halvblank akryllateks-maling (penselkvalitet) eller alkydmaling (oljemaling). Innvendig benyttes vann- eller oljemaling etter ønske. Utvendig må vinduene males med oljemaling. De bevegelige delene på beslagene bør smøres årlig med syrefri olje.	4-6 år
dører	Som vinduer	Som vinduer	Som vinduer	4-6 år

VEGGER I STUE/SOVEROM - malingsbehandling

Materiale	Generelt	Forbehandling	Behandling	Vedlikeholdsintervall
Gipsplater Tidligere malte (innervegger)	Malingsbehandling Generelt bør du følge råd fra malingsprodusenten. Her gir vi en del generelle råd om hvordan du kan gå fram	Avvasking med svakt salmiakkvann eller spesialvaskemiddel, flekksparkling og flekkmaling på småsår.	Deretter (avhengig av fargevalg) 1-2 strøk lateks-/akrylmaling. (vannbasert)	8-16 år
Malt betong (mot det fri, mellom leiligheter og på vegger mot baderommet)		Avvasking med svakt salmiakkvann eller spesialvaskemiddel, flekksparkling og flekkmaling på småsår.	Deretter (avhengig av fargevalg) 1-2 strøk lateks-/akrylmaling. (vannbasert)	8-16 år
Bunn av vindussmyg	Er malt med oljemaling for å hindre at malingen flasser ved vannsøl fra pottplanter o.lign.	Avvasking med svakt salmiakkvann eller spesialvaskemiddel, flekksparkling og flekkmaling på småsår.	Deretter (avhengig av fargevalg) 1-2 strøk alkydmaling. (Oljebasert)	6-10 år

TAK (himlinger)

Materiale	Generelt	Forbehandling	Behandling	Vedlikeholdsintervall
Betong tidligere malt	Innvendig består taket av ren betong (hulldekke) som er sparklet og malt.	Vaskes lett med fille og salmiakkvann.	Deretter (avhengig av fargevalg) 1-2 strøk lateksmaling 02-07 glans. (vannbasert)	10-20 år
Gips (i bad)	Taket i badet består av sparklet og malt gips. For å tåle fuktbelastningen i dette rommet er det benyttet oljemaling.	Vaskes lett med fille og salmiakkvann.	Deretter (avhengig av fargevalg) 1-2 strøk matt alkyd-oljemaling. (Oljebasert).	10-15 år

DØRKARMER/LISTVERK

Materiale	Generelt	Forbehandling	Behandling	Vedlikeholdsintervall
Ubehandlet		Kvister bør lakkres med en egen kvistlakk. Deretter grunning, 2 ganger sparkling.	2 strøk blank/halvblank akryl-/lateksmaling (penselkvalitet) eller alkydmaling.	6-10 år
Tidligere malt		Skraping, sliping, salmiakkvasking eller spesialvaskemiddel, flekksparkling, flekkmaling.	1-2 strøk blank/halvblank akryl-/lateks-maling (penselkvalitet) eller alkydmaling.	6-10 år

GULV

Materiale	Generelt	Behandling	Vedlikehold	Vedlikeholdsintervall
Tregulv/parkett ubehandlet		Klarlakkering: 2 strøk klar blank lakk, sliping mellom strøkene, 1-2 strøk halvblank eller matt lakk.	I dag er det utviklet spesielle gulvpolisher som slitesjikt på lakkerte gulv.	5-10 år
Tregulv/parkett tidligere lakkert		Klarlakkering: Lett sliping, våttørring med salmiakkvan, 1-2 strøk klarlakk, samme type som tidligere. Gjør prøveoppstrøk for å sjekke eventuell "koking".		10-15 år
		I dag er det utviklet spesielle gulvpolisher som slitesjikt på lakkerte gulv.		1-5 år

INNVEDDIGE DØRER

Materiale	Generelt	Forbehandling	Behandling	Vedlikeholdsintervall
Tidligere malt		Skraping, sliping, salmiakkvasking eller spesialvaskemiddel, flekksparkling, flekkmaling.	1-2 strøk blank/halvblank akryllateks-maling (penselkvalitet) eller alkydmaling	6-10 år